

**Posudek oponenta práce disertační práce Mgr. Kateřiny Zenklové „*Rejstříky berně a královského úroku města Rakovník, 1436–1449 [1450]*“, předkládané v roce 2022 na Katedře pomocných věd historických a archivního studia**

**Stručná charakteristika práce a její celkové zhodnocení:**

Dochované středověké knihy se právem řadí v oblasti studia pomocných věd historických mezi oblíbená badatelská témata. Předpokladem k jejich správné interpretaci je adekvátní aplikace moderních metodických přístupů diplomatiky, kdy je v rámci pečlivě zpracovaného dobového kontextu a diskurzu pramen analyzován a komparován. Dospěje-li badatel ke stanovení společenské funkce a historické hodnoty pramenné materie, může se stát vrcholem jeho badatelských snah ediční zpřístupnění pramene, a to v intencích aktuálních trendů ediční teorie a praxe. Předkládaná disertační práce Mgr. Kateřiny Zenklové s názvem *Rejstříky berně a královského úroku města Rakovník, 1436–1449 [1450]*, jež čítá úctyhodných 1416 stran, se díky vhodnému metodickému uchopení problematiky i výslednému způsobu zpracování rozhodně zařadí mezi badatelské počiny, které budou poutat pozornost medievistů, a to nejen urbánních historiků a diplomatiků. Autorce se totiž podařilo rozpracováním dílčích témat spjatých s podstatou pramene vytvořit velmi dobré informační zázemí i pro další specialisty. Vysokým badatelským standardem tak současně doložila nezastupitelnou roli pomocných věd historických a jejich metodických přístupů při medievistických výzkumech.

**Podrobné zhodnocení práce:**

Disertační práce, jež má velmi vysokou jazykovou i stylistickou úroveň textu (zcela vzácně nacházíme překlepy či pravopisná pochybení) a má též náležitě tvořený poznámkový aparát, je členěna logicky do pěti základních kapitol. V úvodu (s. 1–2) autorka velmi stručně nastínila téma práce a použitou metodiku. Jako téma uvádí městskou finanční správu ve středověku a její evidenci v městských finančních knihách, přičemž hlavní důraz je podle ní kladen na zapojení českých měst do systému zemských berní. Název práce a vymezení tématu se tak dostávají do určitého rozporu. Protože je podle vyznění disertační práce středobodem výzkumu ve skutečnosti dochovaný rakovnický pramen, kolem něhož je kontext výborně rozpracováván, bylo by bývalo dobré to v této souvislosti již na prvních řádcích akcentovat.

Zmínka o Rakovníku tak přichází až s nastíněním obsahu druhé kapitoly věnované mj. rakovnické berní správě a zmínka o rakovnické knize až v souvislosti s náplní páté kapitoly. K uvedenému je třeba dodat, že v autoreferátu, který doktorandka předložila pro obhajobu, je výše uvedený nedostatek napraven, kdy zařadila pojednání o cílech disertační práce: „*Cílem disertační práce je zpracovat berní knihu a finanční správu Rakovníka a zařadit ji do širšího kontextu berních a finančních knih českých měst středověku.*“ Předpokládám tedy, že absence této části textu v úvodu je jen nedopatřením, které vzniklo při finalizaci práce.

V prvních čtyřech kapitolách (s. 3–101) se autorka zaměřila na představení již vzpomínaného dobového kontextu problematiky, jmenovitě na vývoj zemského berního systému v českých zemích do roku 1526, na finanční správu českých středověkých měst, dále na mince, měnu a metrologický systém používaný ve středověkých městských knihách a na hospodářskou a sociální strukturu českých měst. Problematika je zdánlivě zkoumána ze široka, s využitím rozsáhlé domácí i zahraniční literatury a též výzkumu dalších dochovaných knih a rejstříků finančního charakteru, ale teprve širší souvislosti napomáhají porozumět dobové mentalitě těch, kteří s ohledem na tehdejší praxi agendu na příkladu města Rakovníka zaznamenávali. Věrohodnost závěrů podtrhuje komparativní analýza dalších dochovaných městských knih a rejstříků berní i knih a rejstříků městských příjmů a výdajů dochovaných zejména v Čechách. Autorka tak ve všech sledovaných oblastech dokládá, že se v problematice velmi dobře orientuje. Pouze pár drobností: Na s. 1 je uvedeno spojení „*geografie Rakovníka*“, kdy vystihujícím spojením je s ohledem na příslušnou podkapitolu a její obsah spojení „*topografie Rakovníka*“. Na s. 10 se objevuje tvrzení, že po roce 1486 byl úřad podkomořího obsazován pouze příslušníky městského stavu. Situace byla komplikovanější: úřad mohl zastávat staroměstský měšťan, v praxi to však byl rytíř vlastnící na Starém Městě nemovitost. Od roku 1497 byl podle úmluv úřad výlučně v rukou rytířů. Na s. 15 a 28 je určitý rozpor týkající se existence privilegovaných měst – Starého a Nového Města pražského a Kutné Hory. Zatímco na s. 15 autorka váhá s jejich zařazením do této skupiny, a to i pod vlivem nejednotných názorů v literatuře, na s. 28 toto správné seskupení potvrzuje. Pozor na zaměňování pojmů status a statut (chybně „*statut komorního města*“ – s. 105, „*statutu královského města*“ – s. 106).

Protože je rakovnický pramen průběžně a velmi účelně v práci připomínán, a to v kontextu sledované dílčí problematiky i obdobně dochovaných pramenů z dalších měst, bylo by prospěšné, kdyby se už v úvodu, jak jsem již upozornila, objevila základní informace o městě Rakovníku. O dějinách města, které mělo status komorního města s úzkou vazbou na

hrad Křivoklát, tak získáváme přehled až z páté, nejrozsáhlejší kapitoly, zaměřující se na rakovnický pramen. V rámci dílčích podkapitol je vedle středověkých dějin města objasněno i topografické členění Rakovníka tak, jak to dokládají berní rejstříky. Nedílnou a velmi důležitou podkapitolou je diplomatický rozbor, velmi pečlivě provedený. Co bych v práci uvítala, by bylo stručné představení dalších dochovaných středověkých pramenů města Rakovníka, zvláště pak ze sledovaného období, aby byl i v tomto ohledu dotvořen kontext ke stanovení historické hodnoty pramene. Drobnost, která nepochybně vznikla překlepem: na s. 118 se nejedná o „*nomina santa*“, ale *nomina sacra*. Dovolím si ještě připojit úvahu k používaným arabským číslicím: Byť některá úřední evidence budí dojem určité ncsystematičnosti, souhlasila bych s autorčinou úvahou, že používání arabských číslic vedle římských mělo svá pravidla. Domnívám se, že to jsou skutečně ty případy, kdy je tímto způsobem zachycena nějaká úprava, horší čitelnost peněžních obnosů. Písař tím doložil, že do textu nutně zasahoval, a vyhnul se tak podezření z úmyslných úprav textu. Není překvapující, že opravy u jmen, jejichž seznam byl utvořen předem před výběrem, mají jinou podobu (škrť či podtečkování chybného slova). Taktéž není překvapivé, že se v dativu plurálu maskulin objevuje důsledně koncovka –om (s. 124), zatímco bychom již spíše očekávali -uom. Jak dokládají i prameny 16. století, tato koncovka se častým užíváním zkrátila právě do podoby –om (při transkripci slov z pramene např.: tovaryšom, tesařom, dělníkom). Zřejmě je to tedy už tento stav.

Od s. 128 je prostor věnován rozsáhlé edici rakovnického pramene, v němž zcela převládá latina nad češtinou, výjimkou však nejsou slova utvořená kombinací latiny a češtiny či věty kombinované z českých a latinských slov; protože v tom není pravidlo, zdá se, že kde se písaři nedostávalo znalosti latiny, pomáhal si českými variantami. Autorka se proto rozhodla text transliterovat, což je u takto specifického pramene zcela odpovídající způsob přepisu; u řady slov (zejména v případě vlastních jmen) by byl totiž přepis velmi sporný. Chválím tabelární zpracování jednotlivých záznamů, které text velmi dobře zpřehlednilo. Vítanou součástí je i jmenný, místní a věcný rejstřík, který přispívá k lepší využitelnosti editovaného pramene.

Na straně 1358 se objevuje německy psané shrnutí, jemuž však ekvivalentně zcela schází český závěr. Následuje soupis pramenů a literatury, seznam zkratk a seznam vyobrazení. Práci uzavírá vhodně volená obrazová příloha.

**Dotaz k obhajobě:**

Protože je v rámci práce uvedeno, že se již v roce 1987 kniha stala tématem diplomové práce Renaty Maycrové, bylo by dobré v rámci obhajoby uvést, do jaké míry doktorandčin výzkum potvrdil nebo překonal dosavadní poznatky ze samotného diplomatického rozboru.

**Závěr:**

Mohu konstatovat, že doktorandka zpracováním své disertační práce prokázala tvůrčí činnost ve vybrané oblasti výzkumu a naplnila požadavky standardně kladené na disertační práce v oboru *Pomocných věd historických*. Práci, jež by si zasloužila i knižní podobu, velmi ráda doporučuji k obhajobě a předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako *prospěla*.

V Hradci Králové 10. května 2022

doc. PhDr. Jana Vojtíšková. Ph.D.